

Oponentský posudek na disertační práci

Integrovaná výuka českého jazyka, slohu a literatury na gymnáziu.

Návrh koncepce.

Autor práce: **PhDr. David Franta**

Studijní obor: Teorie vzdělání v bohemistice

Školitel: Prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc.

Katedra českého jazyka a literatury,

Fakulta pedagogická ZČU v Plzni

Plzeň 2021

Ve své disertační práci se PhDr. David Franta zabývá koncepcí integrované výuky českého jazyka, slohu a literatury, tedy nanejvýš potřebným tématem z hlediska efektivity vyučování češtině.

Po náležité úvodní rámcové formální části (titulní list, prohlášení o původnosti a obsah) následuje meritorní text o celkem 125 stranách, z nichž jsou poslední čtyři věnovány příloze. Rámcová závěrečná část práce obsahuje kromě seznamu odborné literatury české a anglické résumé.

Text je členěn do tří základních kapitol s celkem 19 podkapitolami. Už z obsahu je patrná koncepce textu, kterou lze v daném kontextu deskribovat jako úvodní teoretickou kapitolu (Jak učit literaturu na střední škole), dále kapitolu teoreticko-praktickou (Případové studie), prakticky zaměřenou část (Dotazníkové šetření) a závěr. Seznam citované literatury je poněkud nestandardně zařazen za každou kapitolou, přičemž takové řazení je vysvětlitelné skutečností, že do textu disertace byly z větší části zařazeny autorovy již dříve publikované studie (což je přístup legitimní). Závěrečné přílohy doplňují a ilustrují text týkající se popsané vyučovací praxe.

Pokud jde o teoretickou část disertace, resp. její východisko, je nesporné, že autor zmapoval podrobně zejména dvě relevantní vlny diskusí týkající se pojetí předmětu čeština, tedy především jejího případného rozdělení či nerozdělení na dva samostatné předměty (poprvé v 60. letech 20. století, konkrétně 1967–1969; podruhé na počátku nového milénia, jmenovitě 2001–2006). Tyto diskuse se, jak známo, uskutečnily oficiálně zpravidla na platformě časopisu Český jazyk a literatura. V souladu se zaměřením autorovy práce z nich uvedme alespoň závěr, že (přirozeně) ukázaly na názorovou nejednotnost v přístupech odborníků, převážně vysokoškolských didaktiků, autorit jazykovědných (zejména Marie Čechová) a literárněvědných (zvláště Vladimír Nezkusil). Právě uvedenému tématu autor vhodně předeslal svou, již publikovanou zprávu o téměř současné výuce literatury na středních školách z roku 2018, a to na základě odborného setkání iniciovaného AV ČR. To tedy proběhlo na jednom z pražských gymnázií za přítomnosti jak vybraných odborníků (též na středních školách nikdy nepůsobících, např. Pavel Janoušek), tak akademiků s nespornou pedagogickou praxí, nejen vysokoškolského didaktika (např. Jiří Koteň, Ondřej Hausenblas), tak i co do účasti nejvíce zastoupených především středoškolských pražských učitelů češtiny (zmiňujeme z nich např. Josefa Soukala, mj. aktivního předsedy Asociace češtinářů), což se oproti zmíněným časopiseckým diskusím o češtině v minulosti ukazuje jako jeden podstatný rozdíl.

Dodejme, že podobný typ setkání z hlediska zastoupení jak členy AV, tak akademiky soustředěný na didaktika a jejich kolegy z praxe, proběhl např. i Brně, a to o dva roky dříve, za účasti např. Dalibora Turečka, Tomáše Kubíčka, taktéž Ondřeje Hausenblase, didaktičky domácího pracoviště a početných kolegů z praxe (zčásti bývalých doktorandů). Jako podstatná se v daném kontextu ukazuje skutečnost, že obě prostředí řešila de facto stejný okruh problémů (oproti popsaným dvěma vlnám časopisecké diskuse odborníků obohacené i o aktuální otázky literárního kánonu ve vztahu k tzv. Nové

maturitě). Ještě více důležitý se ve vztahu k tématu předkládané disertace ukazuje fakt, že obě zmíněná prostředí došla opět ke stejným základním výsledkům, konkrétně tedy k nejednotnosti v názoru na potřebnou podobu předmětu čeština v jeho dělení či nedělení (shodla se na nezbytnosti různých typů jeho proměny). Základním tématem uvedeného setkání byla též otázka integrity složek předmětu, jakkoli nepublikovaná. Právě uvedené jen potvrzuje potřebnost, a současně i jistou nutnou problematičnost tématu předložené disertace, jež je i proto třeba ocenit, a předeslat, že téma je v rámci doktorských disertací s ambicí komplexnosti velmi pravděpodobně zpracováno skutečně poprvé.

Z hlediska aspirování na dosažení akademického titulu Ph.D. je však relevantní způsob prezentace tématu. V jeho pojednání autor přesvědčil o své nesporné odborné erudici: důkladné znalosti jak jazykovědných, tak literárněvědných odborných prací v jejich vývoji, zejména a o své tvůrčí schopnosti i nadání uplatnit je pro deskripci podstatných didaktických přístupů k výuce češtiny; potažmo i o své již poměrně vyhraněné pozici odborníka a vysokoškolského didaktika. Autor totiž de facto přesně mapuje badatelské výsledky jak literární vědy, tak jazykovědy ve vztahu k jejich využitelnosti pro předloženou strukturalisticky pojatou koncepci integrované výuky češtiny, v níž jsou složky předmětu skutečně propojeny přesně „vnitřní integraci učiva jazykové, slohové, komunikační a literární složky“. Metodologický základ tedy spatřuje v textech strukturalisticky zaměřených (počínaje Janem Mukařovským), a podnětně vybírá podstatné inovativní přístupy a interpretace (např. tzv. lingvo-literární přístup Alexandra Sticha; lingvo-stylistické analýzy Oldřicha Uličného a Jana Horáka; integritu v pojetí hodiny literatury zacíleného na citlivou interpretaci, tvořivý sloh a komunikativní výchovu Zdeňka Kožmína; integritu ve vztahu k literatuře a slohu v pojetí komplexních jazykových rozborů Marie Čechové). V této badatelské linii postupuje cíleně a kontinuálně. (V uvedené souvislosti se

nabízelo mapovat analogický, de facto strukturalistický přístup i přímo v didaktických textech, resp. učebnicích literatury, jimž nejprve nespíš odpovídaly didaktiky slovenské autorské dvojice Viliam Obert – Ján Jurčo, zejména Didaktika literatury, 1984, pohříchu v současné době v českém prostředí už minimálně dostupné.) Autor přitom prokazuje užití jednotné didaktické terminologie, a znalost nejnovějších textů tématem se zabývajících, jak potvrzují i jeho obsáhlé seznamy literatury.

Odborné nadání Davida Franty v duchu uvedeného konceptu integrity ilustrují zejména jeho osobité a sofistikované případové studie, v současném kontextu jazykově až nezvykle důkladně interpretující zejména závěr Goethova Fausta s akcentem na kategorii způsobu a času; dále text vztahující se k rozboru Nerudových Povídek malostranských s akcentem na kategorii osoby a čísla a z Čapkova díla zejména na příkladu románu Války s mloky ve vztahu k publicistickému funkčnímu stylu a syntaxi.

Jmenované analýzy mě přesvědčují zejména o autorově odborné erudici hodné vysokoškolského titulu, o němž se uchází, ne však – jako vysokoškolskou didaktičku češtiny a původně gymnaziální profesorku – o jejich reálném, a především efektivním využití pro středoškolskou praxi češtináře. Aby mně bylo dobře rozuměno, adekvátní integrita složek předmětu je i pro naši didaktickou práci to určující téma, a dobře si uvědomujeme, že její skutečná realizace je nanejvýš potřebná, a smysluplná. Jak ale potvrzuje též autorův text v praktické části disertace, tedy vyhodnocení dotazníkových odpovědí, zůstává integrovaná výuka v rámci jednoho předmětu čeština stále ideálem, v praxi až na výjimky neuskutečňovaným, a v rámci stávající existence češtiny jako jediného předmětu dle mého soudu i neuskutečnitelným. Stejně tak jako autorovo dotazníkové šetření především validní a opakované výzkumy kontinuálně potvrzují, že ve středoškolském předmětu čeština přetrvává poloencyklopedismus; ze tří složek

předmětu je upřednostňovaná literatura na úkor jazyka a slohu, probíraných především izolovaně.

Každopádně autorovo vlastní dotazníkové šetření provedené jak na klatovském gymnáziu, tak na pedagogické českobudějovické fakultě (což je kombinace pro závěr výzkumu obohacující) nutno pokládat za přínosné. V uvedeném kontextu třeba ocenit pečlivé vyhodnocení otázek, tedy jejich následnou interpretaci potvrzující limity koncepce realizované v autorově středoškolské praxi: kromě jejích kladů (integrity prostřednictvím strukturalistické metody, s akcentováním jazykového přístupu, jak dodávám) jistou chaotičnost související mj. s nedodržením principu chronologického probírání učiva.

Uvedenou poznámku týkající se využitelnosti v praxi jistě nevnímám jako relevantní diskusi pro obhajobu doktorské disertace (stejně jako věčný problém dělení či nedělení předmětu čeština či nezpochybnitelnou potřebu integrované výuky, tedy především tzv. vnitřní). Pro potřebu diskuse si dovoluji položit otázku možného neuplatněného estetického potenciálu v případě alespoň jednoho z autorových tří zvolených témat v jeho případových studiích, třeba i na základě volby jiného ukázky z Goethova Fausta věku studentů více odpovídající. Jinak řečeno, zajímal by mě alespoň jeden další promyšlený příklad onoho, řekněme, „tvořivě expresivního“ pojetí literární výchovy, který je v současné didaktické literatuře akcentován (a až předimenzován). A vůbec nejvíc z hlediska vyučovací praxe by mě zajímal způsob uplatnění citového potenciálu jednoho z textů, případně studentských čtenářských preferencí, a to skutečně vzhledem k věkovým zvláštnostem studentů (nabízím tedy pohled, který kolega Franta záměrně potlačuje).

Téměř v závěru svého posudku formuluji nejprve zjištění, že doktorská práce PhDr. Davida Franty se pohybuje téměř na hranici standardu vzhledem k tématu ne tak z hlediska reálného počtu meritorních stran, ale především koncepce využívající už publikovaných dílčích studií (v nichž se určitá textová místa

opakuji). Standardu srovnatelných prací odpovídá prokázanou odbornou erudicí, způsobem podání odborného tématu a jednotnou koncepcí při využití inovovaného strukturalistického přístupu k tématu na všech jeho úrovních (mj. v pojetí hodiny češtiny jako vnitřně integrované struktury jednotlivých složek), zvláště pojetím a deskripcí vlastních případových studií. V tomto smyslu vnímám přínos disertace, a to především jako příspěvku k odbornému diskurzu. Je nesporné, budu-li z disertace citovat, „že chybí ... příklady dobré praxe, které by vědecké výsledky strukturalismu ... didaktizovaly“ (s. 105).

Co do formy oceňuji převažující přesnost vyjádření, precizovanou slovní zásobu a hlavně převažující stylovou jednotnost v pojednání o složitém tématu. Nedopatření se v textu vyskytují ojediněle (kvantita jména Podhajský, na s. 23; v seznamu literatury už náležitě, s. 32).

Summa summarum: závěrem konstatuji, že disertační práce PhDr. Davida Franty vykazuje adekvátní charakter. Realizovala na příkladu literárního, jazykového a slohového učiva pro 2. a 3. ročník střední školy možný strukturalistický didaktický model vyučování, jehož podstata tkví v interpretaci uměleckého textu pomocí lingvistické a stylistické analýzy.

Text disertace splňuje též formální požadavky na práce tohoto typu kladené. Po úspěšné obhajobě si autor zaslouží obdržet titul Ph.D.

Prof. PhDr. Michaela Soleiman pour Hashemi, CSc., oponentka

V Brně dne 8. prosince 2021

Souhlasí s originálem

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta pedagogická
katedra českého jazyka a literatury

J. Winkler